

Demokratický proud

- základem je skupina spisovatelů almanachu 1914
- proti nim se postavil literární kritik F. X. Šalda – odmítal vliv politiky do literatury
- jejich vzorem byly západní země

Pragmatismus

- filozofický směr 20. Století, který se zrodil v USA
- charakteristický zvláštní pojem pravdy: užitečnost, hodnota, úspěšnost jsou kritéria pravdy
- pravdivé je tedy to, co se osvědčuje svými praktickými důsledky
- podle Čapka: pravdivé pro nás je poznání, které se shoduje s naší zkušeností
- z toho vyplývá, že neexistuje žádná absolutní pravda, ale že pojetí pravdy je relativní: relativita = subjektivita lidského poznání
- Čapek napsal stať **PRAGMATISMUS** – rozebíral zde právo člověka na sebeurčení

Civilismus

- soustřeďuje se na zobrazení technických vymožeností, moderního života a civilizace, oslavuje všední věci a lidskou práci

Vitalismus

- pro tento směr je typická radost z prostého každodenního života, svět přirozených lidských vztahů, důraz na city a na lásku, jeho představitelé jsou proti válce, nesvobodě a násilné smrti
- myšlenka, že "Základní hodnota života je život sám o sobě"

Činnost v LN

- žurnalistická činnost v Lidových novinách je spojována se všemi představiteli demokratického proudu, což byl tisk demokraticky smýšlející populace

-- Znaky novinářského stylu --

Ferdinand Peroutka

- narodil se v Praze, otec úředník, matka německého původu
- představitel 3. Odboje – proti komunismu
- přežil 6 let koncentračních táborů
- v LN působil jako politický komentátor
- hradní mluvčí Masaryka
- v 1948 odchází do exilu – Anglie, později USA
- ředitel českého vysílání rádia Svobodná Evropa
- založil časopis PŘÍTOMNOST, po válce jej obnovuje pod názvem DNEŠEK

BUDOVNÍ STÁTU

- stěžejní dílo, 4 svazky, nedokončeno, o demokracii
- zabývá se historií Československa

dramata

ŠŤASTLIVEC SULLA – historická alegorie; snaha o propojení „malých“ a „velkých“ dějin; ohlas válečných událostí; hra byla zakázána (1948)

OBLAK A VALČÍK – kolektivní drama; hráno v ND; také zde naráží na jeho pobyt v koncentračním táboře

František Langer

- byl dramaturgem Vinohradského divadla
- přátelil se jak s příslušníky anarchistické bohémy (J. Hašek), tak i s bratry Čapky
- autor knih pro mládež

Povídky

FILATELISTICKÉ POVÍDKY – mají své kořeny v jeho předválečné zálibě a zájmu o svět poštovních známek

- jazyk, blízký čapkovskému rodokmenu dokáže sugestivně zachytit sběratelskou vášeň

Dramata

PERIFERIE – „variace na téma zločin a trest“

- využil zde znalost pražského předměstí a mentality proletářů

Hlavní postava, zloděj Franci, právě propuštěný z vězení, při náhodném střetu nechtěně zabije bohatého muže. Případ je posouzen jako nešťastná náhoda, Franciho však trápí výčitky svědomí a nakonec se jde udat. Nikdo mu však nevěří; až podivínský soude mu poradí, aby zabil jiného člověka, tedy spáchal úmyslnou vraždu a pak se nechal odsoudit za ni.

VELBLOUD UCHEM JEHLY

OBRÁCENÍ FERDYŠE PIŠTORY – hrdina představuje veseloherní protějšek k Francimu

DVAASEMDESÁTKA – kriminální motiv, koncipováno jako divadlo na divadle

- v jeho dílech se prolíná přesvědčení o nutnosti směřování ke společenské harmonii, smíru mezi jednotlivými třídami, s čapkovským hledáním a problematizováním pravdy

Karel Poláček

- narodil se v Rychnově nad Kněžnou
- jeho literatura bývá považována vesměs za nízkou, zábavnou
- ve škole měl špatný prospěch -> odchází do Prahy (aby nedělal rodičům ostudu) a začíná pracovat jako písař
- přispíval do novin

Povídka **KOLOTOČ** – ukázal zde českou byrokracii -> rázem přišel o místo, ale Čapkové mu nabídli práci v LN

- hojně psal **soudničky**
- v LN vydržel do židovské perzekuce
- i přes varování z Čech neemigroval; umírá roku 1944 v Osvětimi
- znaky jeho tvorby
 - vynikající vypravěč – inteligentní humor
 - satirik
 - tvůrce neologismů, které se hojně zažily
 - zdokonalil sloupky v novinách – vtipné, fejetonisticky laděné
 - lehce ironický styl soudniček

Literatura pro děti

EDUDANT A FRANCIMOR

BYLO NÁS PĚT – odehrává se v Rychnově nad Kněžnou

- vyprávění o dětství

Humoristická tvorba

POVÍDKY PANA KOČKODANA – zde vyšla i povídka **KOLOTOČ**, zajímá se o byrokracii, často vtipná pointa

MUŽI V OFSAJDU

MARIJÁŠ A JINÉ ŽIVNOSTI

} Vvsmívá se zde vášním

MICHELUP A MOTOCYKL – o touze po penězích

Základem je anekdota o uspořádaném pražském židovském měšťanovi panu Michelupovi, který miluje příležitostné výhodné koupě a tímto způsobem také získal neuvěřitelně levný motocykl. Motocykl, výdobytek moderní doby, ho však přivede do dluhů, do rodinných nesvárů, ohrozí jeho důstojnost, jeho zaměstnání, ba dokonce ho dostane do konfliktu s policií a zákonem. Katastrofální situaci vyřeší až šťastná havárie, s níž se panu Michelupovi navrátí mír a spokojenost. A pan Michelup, konečně osvobozený od motocyklu, si výhodně pořizuje další vymoženost moderní doby.

Romány

OKRESNÍ MĚSTO – o životě v maloměstě; o období před, během a po 1. Světové válce

U KAMENNÉHO STOLU

Eduard Bass

- vlastní jméno Schmidt
- novinář, spisovatel, herec
- pocházel z bohatší rodiny
- hodně cestoval; během cestování psal svá díla
- varietním umělcem v kabaretu: kabaret Červená sedma – vedl Jiří Červený – absolventi technického studia VŠ
- chvíli byl i šéfredaktorem LN, kde psal rozhlásky (asi 700), psal je pouze on = veršované příběhy (většinou 1x týdně)
- humoristický časopis ŠIBENIČKY, časopis SVĚTOZOR

CIRKUS HUMBERTO

- napsal během 2. Sv.
- hojně využívá synonym
- stylově podobné Čapkovi
- seriózně píše o cirkusovém prostředí

KLABZUBOVA JEDENÁCTKA – moderní pohádka pro mládež

TO ARBES NENAPSAL, VRCHLICKÝ NEBÁSNIL

POTULKY PRAŽSKÉHO REPORTÉRA – soubor jeho reportáží

Rudolf Těsnohlídek

- autor soudniček pro LN
- vedl časopis OBZORY

LIŠKA BYSTROUŠKA – lyrická pohádka, podle tohoto díla napsal operu Leoš Janáček

Karel Čapek

- narodil se v Malých Svatoňovicích
- studoval gymnázium v Hradci Králové, poté FFUK
- od 1921 redaktorem LN
- často cestoval do ciziny (Itálie, Anglie, Španělsko...)
- v letech 25 – 33 předsedou československého PEN klubu
- manželka Olga Scheinpflugová – herečka a spisovatelka;
- sourozenci

Josef: spíše než spisovatel byl malíř; redaktor a výtvarný kritik v LN

Helena: spisovatelka, napsala vzpomínkové knihy o svých bratrech – **ČAPCI OČIMA RODINY**

- „pátečníci“ - v Čapkově vile se scházeli každý pátek jeho přátelé, kteří spolu probírali politické, kulturní a jiné problémy doby (T. G. Masaryk, nakladatel J. Firt, Peroutka...)
- výrazně přispěl k rozvoji fejetonu, sloupku a causerie jako novinář
- soubory fejetonů – nepoučuje, pouze glosuje, důvěrně přibližuje, vše s nadhledem. Psal o kamnech, telefonu, vysavači... Objevoval obyčejný svět jako svět mnoha překvapení.
- cestopisy [cestopisné causerie] se formou podobají sloupkům v novinách, později vycházeli i knižně
- *causerie = vtipná literárně vytříbená úvaha lehkého tónu*

- JAK SE CO DĚLÁ

- KALENDÁŘ

- O VĚCECH OBECNÝCH ČILI ZOON POLITIKON

- ITALSKÉ LISTY

- ANGLICKÉ LISTY

- OBRÁZKY Z HOLANDSKA

- VÝLET DO ŠPANĚL

- CESTA NA SEVER

HOVORY S TGM

- kniha sestavená z pravidelných rozhovorů
- staly se důležitým zdrojem poznání Masarykovy osobnosti, myšlenek a názorů

ZAHRADNÍKŮV ROK

- Všednodenní publicistika; jedná se o fejetony o zahradničení, zároveň zde pomocí reakcí na děje související se zahradničením (např. počasí) vystihuje českou povahu

Společná práce s Josefem

Soubor povídek **ZÁŘIVÉ VZPOMÍNKY** – měly být nadčasové, často o morálce

KRAKONOŠOVA ZAHRADA – v popředí humor, nadhled; tématem z větší části podoby lásky

LÁSKY HRY OSUDNÉ – 1. Společná divadelní hra, o lásce dvou mužů k jedné ženě, porvou se, když už je jeden vítězem, zjišťují, že odchází s třetím

ZE ŽIVOTA HMYZU

- tulák usne na louce a má sen – je přenesen do říše hmyzu, vystupuje tu jako vypravěč
- 1. Obraz: setkává se s chrobáky – kritika soukromého vlastnictví
- 2. Obraz: motýli – milostné vztahy
- 3. Obraz: mravenci – rodící se fašismus
- 4. Obraz: jepice – krátký lidský život
- tulák na konci umírá > označeno za pesimistické, proto napsal druhý závěr – tulák se probere a odejde s dřevorubci do lesa pracovat

ADAM STVOŘITEL

- o stvoření nového světa. Původní civilizaci (zlou) zničil a chtěl vytvořit novou, lepší, tu nakonec zničil také, a stvoří další. Nakonec rezignuje a říká, že člověk musí zvyknout na takový svět, jaký je.

Utopie

R.U.R. – poprvé se zde objevuje slovo robot, které mu poradil jeho bratr.

Čapek zde varuje před zneužitím techniky. Továrník Rossum vyrábí dokonalé roboty, kteří jsou k nerozeznání od lidí. Roboti postupně vykonávají stále více práce a lidi postupně degenerují. Roboti se vzbouří a začnou vyvraždovat lidi, nakonec vyvraždí všechny až na starého Alquista. Robotům hrozí zánik, protože nejsou schopni vyrábět sami sebe; po Alquistovi chtějí, aby zase objevil tajemství jejich výroby. Alquist se snaží všemožně zjistit informace o konstrukci robotů, dojde i na vivisekci. Mezitím se na scéně objeví roboti z poslední série, Primus a Helena, kteří mají některé lidské vlastnosti, jež ostatním robotům chybí. Alquist zjistí, že se milují, a požehná jim jako zakladatelům nového rodu.

TOVÁRNA NA ABSOLUTNO - fejetonový román

V tomto románu lidstvo získá od českého vynálezce, ing. Marka, vynález motoru, kterému může jako palivo, sloužit jakákoliv látka a kterou spálí beze zbytku. Spolu s tímto zdrojem energie lidstvo postupně získá blahobyt. Při spalování se, ale uvolňuje záření – absolutno, které dělá z lidí náboženské fanatiky. Postupně těchto lidí přibývá a s tím začíná chaos. Nakonec vypuká válka, která končí úplným vyčerpáním, pak si teprve lidé uvědomí viníka a všechny motory zničí.

VĚC MAKROPULOS

Zde se tajemná žena – Elina Makropulos – prozradí, že je jí ve skutečnosti 300 let. Je dcerou alchymisty, který působil na dvoře Rudolfa II., a který objevil elixír mládí. Císař mu nařídil, aby tento přípravek vyzkoušel na své dceři. Mnoho lidí ji závidí, ale ona touží zemřít, protože lidský život je těžký a jeho normální délka stačí.

KRAKATIT – román

Ing. Prokop objeví novou, velmi silnou trhavinu, schopnou zničit celý svět. Jeho přítel Tomeš, získá kvůli penězům tajemství krakatitu a uteče. Prokop se ho vydá hledat, aby zabránil zneužití. Na konci se setkává s pohádkovým stařečkem a rozmlouvají spolu o smyslu života. Závěr je postaven na myšlence, že člověk nemá dělat velké skutky, ale jen takové, které mu mají sloužit.

Povídky

POVÍDKY Z JEDNÉ KAPSY

POVÍDKY Z DRUHÉ KAPSY - jde o povídky s detektivní tematikou. Jejich příběh je podáván humornou formou. Hrdina většinou není velký zločinec, ale malý zlodějíček, také kriminalista je obyčejný člověk. V těchto dílech jde především o vystižení různých typů osob.

APOKRYFY

Noetická trilogie

- noetický = poznávací

HORDUBAL

Základem této novely je skutečná událost, kdy se sedlák (Hordubal) po několika letech práce v Americe vrátil domů (Podkarpatská Rus) a byl zavražděn svojí ženou a jejím milencem. Čapek si zde klade otázky typu: Jsme vůbec oprávněni spravedlivě soudit vinu?

POVĚTROŇ

z troskek letadla je vytažen bez jakýchkoliv dokladů člověk. Tři svědci jeho umírání (zdravotní sestra, básník a jasnovidce) si tak na základě vlastních představ a zkušeností vytvářejí představu o umírajícím.

OBYČEJNÝ ŽIVOT

Drážní úředník v penzi líčí svůj "obyčejný život" v pamětech a zamýšlí se nad ním. Postupně dochází k přesvědčení, že se vlastně skládá z mnoha osobností, které dohromady tvoří jeho osud.

- dějově samostatné romány spojuje jeden problém, a to možnost poznání druhého člověka
- vyústění trilogie je pro člověka příznivé, Čapek je přesvědčen o možnosti pochopit jeden druhého
- původní skepse se mění ve víru, že vzájemné poznání a porozumění vede i k lepším vztahům

Dílo ve 30. letech: protifašistická tvorba románová

VÁLKA S MLOKY

Alegorie. Lidé objevují zvláštní tvory – mloky, inteligentní živočichy, které lidé začnou cvičit jako levnou pracovní sílu. Mloci se však vzbouří, začnou organizovat svůj vlastní stát, zvolí si svého vůdce a žádají pro sebe „životní prostor“. Vše spěje nevyhnutelně k válečnému konfliktu.

Protifašistická dramata

BÍLÁ NEMOC

Objevuje se diktátor (Maršál), který chce válku (Adolf Hitler), ale zároveň s ním se objevuje strašlivá nemoc, která zabíjí lidi. Touto nemocí onemocní i diktátor, jeden mírumilovný lékař (Galén) nachází lék. Nabízí diktátorovi, že ho vyléčí výměnou za mír. Diktátor nakonec přijímá, ale lékař je zabit, zfanatizovaným davem, cestou k němu. Na konci díla vypuká válka.

MATKA

otevřeně vyhláší nutnost boje proti fašismu. V tomto dramatu hlavní hrdinka matka se svými rozhovory snaží zabránit svému dítěti – Tonimu (její starší synové i manžel již padli), aby odešel bojovat. Teprve poznání, že nepřítel zabíjí i malé děti a že není sama, kdo prožívá ztrátu svých synů, ji donutí dát Tonimu pušku a pustit ho do války. Její zemřelí synové a manžel vystupují ve hře jako normální postavy.

ŽIVOT A DÍLO SKLADATELE FOLTÝNA – poslední dílo, nedokončené, souvisí s noetickou trilogií

